

**Egy
római
erődítmény
Székelyföldön**

**A mikházi
segédcsapattábor**

Pánczél Szilamér Péter

A mikházi (Călugăreni, Maros megye, Románia) római segédcsapattábor a Nyárad folyó bal partján és a mai falu délnyugati szélén található. A székely legendák és népmesék a gyönyörű tündérhercegnő, Tündérszép Ilona palotájaként említik a lelőhelyet, az itt lakók így magyarázhatták a számukra értelmetlennek tűnő rommező jelenlétét. A római tábor környéke Vár, Vár-tartomány, Tündér Ilona vára és Óvár határneven volt ismert, a mellette húzódó római utat pedig Traján útjának, Só útjának és Köves útnak is nevezték. Kihaszználva a Görgényi-havasok és a Sóvidéki-dombság nyújtotta természetes védelmet, a tábortól keletebbre húzódó őrtony- és árokrendszer révén az itt állomásozó segédcsapat látta el a Nyárad és a Szakadát völgyét átszelő római határszakasz ellenőrzésének és védelmének a feladatát.

A Mikházán talált CPAI rövidítéssel ellátott bélyeges tétőcserepek alapján úgy tűnik, hogy egy gyalogos segédcsapat, a cohors I Augusta Ituraeorum állomásozhatott a táborban a teljes 2. és a 3. század első fele folyamán.

A római romokat elsőként Luigi Ferdinando Marsigli (1658–1730) itáliai polihisztor említi. Neki köszönhető, hogy Mikháza az egyik legkorábban megismert római lelőhely Kelet-Erdélyben. Ő készítette el az első helysínrajzot is, melyen a tábort négyszögletes épületként ábrázolja; a rajzon a valószínűleg akkor még látható északi kaput egy félkör jelzi. Feltételezhető az is, hogy a tábor belsejében jelölt négyszögletes alaprajzú szerkezet a parancsnoki épület romjait ábrázolja.

A Székelyföldet jól ismerő Orbán Balázs is ellátogatott a lelőhelyre, és megemlíti, hogy a négyszögletes alaprajzú tábor védőfala és árcai jó állapotban megőrződtek. Rögzíti azt a tényt is, hogy a tábor sarkai lekerekítettek, saroktornyosak, az északi és déli falszakasz közepén két kapu nyílik, illetve megemlíti a tábor közepén álló épületromokat is.

A katonai tábor területén az első ásatásokra 1878 tavaszán került sor, Kovács Ferencz marosvásárhelyi apátplébános – és jól ismert régiséggyűjtő – vezetésével. Az ásatásokról azonban csak Deák Farkas történész jelentéséből tájékozódhatunk. Eszerint 1878-ban az északi kaput (*porta principalis sinistra*) tárták fel.

Egy marosvásárhelyi magángyűjteményében őrződött meg egy 1901-es, Lokody Antal ferences atya által készített térkép, amely a falut ábrázolja 1885 körül. A térkép bal oldalán a tábor északi, keleti és déli védőfalának részleteit ábrázolták, középen egy nagy méretű épülettel.

Orbán Balázs így ír Mikházáról A Székelyföld leírása című munkájában: „Minden ily maradvány, minden ily rom egy kőbetű, mely elvitázhatalanul, eltörölnélkül adatokat szolgáltat e történelem kiegészítésére és támogatására. Minden ilyen rom, minden ilyen út megtestesült történelmi igazságot ír körül; minden ilyen porladozó castrum ezen nemzethatalom köepopaejaként áll ott; beszélve Róma egykori nagyságáról, győzhetetlen legóinak nagyszerű hódítványairól.”

A segédcsapattábor fekvése (készítette: Szabó M.)

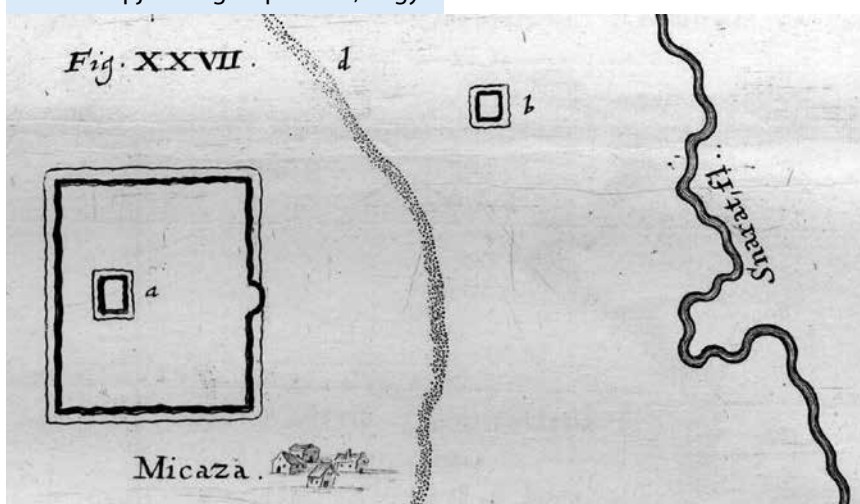
A római tábor és település rekonstrukciója (készítette: Vasáros Zs.)

Paulovics István régész 1942-ben végzett átfogó terepbejárást Dacia tartomány keleti határvonala mentén, mely során ellátogatott Mikházára is. Terepi megfigyelései alapján leírta a tábor pontos fekvését, valamint közölt egy vázlatos helyszínrajzot is.

Az első tervásatásra csak 1961-ben került sor Dumitru Protase kolozsvári régész vezetésével. A kutatások (a csatolt képen kékkel jelölve) célja az volt, hogy meghatározzák a tábor körvonalát (pirossal jelölve) és főbb építési fázisait. A védőfalakat átvágták, és megállapították, hogy a tábor főkapuja kelet felé nyílt, illetve hogy a tábor

területe megközelítőleg 2,25 hektár lehetett. A védművek északi oldalán húzott – minden egyes védelmi elemet átvágó – kutatóárok metszete alapján megállapították, hogy

létezett egy korai, 2. század elejére keltezett palánktábor, valamint egy későbbi, kőből épült katonai tábor is. 2004-ben a Maros Megyei Múzeum a tábor északkeleti ré-

A lelőhely alaprajza a 18. század elején (készítette: Marsilius L. F.)

Mikháza alaprajza a 20. század elején (készítette: Lokody A.)

szén kezdett régészeti kutatásokat (sárgával jelölve). Az ekkor húzott kutatóárok átvágta az egyik utat, valamint az út vízvezető árkat és egy hosszú, hathelyiséges épületet is, amely valószínűleg egy legény-ségi barakk lehetett.

Az elmúlt tíz évben különféle célú projektek keretében Mikházán régészeti, légi régészeti, geodéziai és geofizikai kutatás is folyt, és az elmúlt években elindult egy folyamat, melynek a célja a lelőhely alaposabb megismerése és a feltárt romok konzerválása, illetve bemutatása. Ennek keretében 2013-ban kezdődtek el a tábor parancsnoki épületének (*principia*) régészeti feltárásai (zölddel jelölve). Az ásati stratégiát az alaprajz, az építési fázisok és a járósíntek részletes felmérésének igénye határozta meg, ugyanis ezen információk szükségesek a régészeti park jövőbeni fejlesztéseként a romok fölé emelendő védőépület tervezése szempontjából. Az eddigi ásások során az épület északnyugati traktusát jelentő zászlószentélyt (*aedes*) és két irodahelyiséget, a csarnok-

helyiség (*basilica*) északi felét, a déli épületraktust és az udvar egy részét sikerült feltárni. Ezzel egy időben, a terepmunka során azonosítottuk a külső járósínteket minden oldalon, illetve az épület négy sarkának pontos helyét is. Az épület egészét tekintve az ásások két építési fázist mutattak ki: egy korábbi faépületet, amelyet az épület északnyugati és délkeleti részén sikerült azonosítani, és a későbbi, kőből és vályogtég-

lábból emelt építményt. A két fázis abszolút kronológiáját a kutatás jelenlegi állása szerint nem lehetett meghatározni, ugyanis sem az elpusztult faszervezetnek, sem az átépítésnek nem kerültek elő datálható elemei. A *principia* külső falainak alapozásai a zászlószentélyvel, a hátsó irodai helyiségekkel és a *basilicával* egyetemben szabálytalan alakú, véletlenszerűen rakott, faragatlan vulkáni kövekből, folyami hordalékkövekből és habarcsból álltak (ez az úgynevezett *opus incertum* technika). Az udvart körülvevő részen, a főkapu irányában agyagba fektetett, kövezett alapot találunk: erre húzták fel a fa- és vályogszerkezetet. Általános megfigyelésként elmondható, hogy úgy a fából, mint a kőből épült parancsnoki épület tűz következtében pusztult el.

2015-ben a helyi és a megyei hatóságokkal együttműködve tettük meg az első lépéseket azzal kapcsolatban, hogy a mezőgazdasági hasznosítást beszüntessék egy néhány hektár nagyságú területen, annak érdekében, hogy megkezdhesük

A régészeti feltárások helyszínrajza (készítette: Laczkó N.)

A 2013-as feltárások (fotó: Szabó M.)

A 2016-os feltárások (fotó: Pánczél Sz. P.)

A 2018-as feltárások (fotó: Pánczél Sz. P.)

Az „Idődoboz” pavilonok (fotó: Pánczél Sz. P.)

a mikházi régészeti park kialakítását. A parkot a Maros Megyei Múzeum kezeli, és célja, hogy megvédje a feltáratlan régészeti objektumokat, s egyúttal lehetőséget kínáljon arra, hogy a BME Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszékének oktatóival és hallgatóival közösen ötletbörzézünk a feltárt maradványok konzerválásának és bemutatásának mikéntjéről. A park megnyitása óta információs táblák tájékoztatják a látogatókat a lelőhely főbb látnivalóiról. 2016 óta pedig két „Idődobozra” keresztelt faépület ad helyet a lelőhelyről szóló állandó kiállításnak. A pavilonok a régészeti park első épületei voltak, és megépítésükkel az volt a célunk, hogy szokatlan kiállítóterek segítségével a látogatók elvonatkoztassanak a jelentőtől, és egy időutazáson vehessenek részt. A pavilonok a régészeti park emblemikus épületeivé és a táj meghatározó pontjaivá váltak. A kiállítások a római katonai tábornok és az itt állomásozó katonai egységet, illetve a katonai fürdő és a római testápolás kérdéskörét ismertetik. A látogatók betekintést nyerhetnek a Mikházán folyó eddigi kutatások eredményeibe és a római határ (*limes*) mentén élő katonák és civilek hétköznapijába.

A park második látványosságának az avatójára az idén nyáron került sor. A „Tájolónak” nevezett szoborszerű installáció tervezői egy olyan kilátót álmodtak meg, ahonnan a kultúrtájba ágyazott lelőhelyet van lehetőségünk megmutatni. Az alkotás célja az volt, hogy kortárs eszközökkel idézzék meg az eltűnt római világot, és arra ösztönözzék a látogatót, hogy a több ezer éves területhasználat nyomait próbálják kinyomozni. A felfedezés öröme és a domboldalról belátható több mint ötvenhektáros lelőhely látványa az avató óta számos látogatót csalogatott már fel a kilátóhoz.

